

Een stad met twee schutterijen

door Joop Kroon

Normaliter beschikte een stad in de tijd van de Republiek over een schutterij. Kampen beschikte van 1766 tot 1785 over twee schutterijen. Dit was een gevolg van het feit dat op 8 maart 1766 stadhouder prins Willem V 18 jaar was geworden en dus gerechtigd zijn functies zelfstandig uit te oefenen. Hij bezocht daarom de provincies en de belangrijkste steden van de Republiek, waaronder Kampen. Ter opluistering van dit bezoek werd een soort erecompagnie geformeerd uit jonge burgers die onder de naam 'Cadettencorps' het bezoek bijna twintig jaar heeft overleefd. In onderstaand artikel wordt eerst het Burgerregiment beschreven, waarbij voor de volledigheid ook aandacht wordt besteed aan de verdedigingswerken, en daarna het Cadettencorps.

I Het Burgerregiment

Organisatie en taak

Het regiment had de taak om de stad te beschermen tegen vijandelijke troepen en tegen andere zaken die de stad konden bedreigen, waarbij in de eerste plaats aan brand moet worden gedacht. De compagnieën moesten permanent de burgerwacht leveren, die de toegangen tot de stad moest bewaken. Ook het garnizoen deelde mee in die taak.

Het regiment bestond uit acht compagnieën gelijk verdeeld over de vier espels (wijken) van de stad, namelijk het Boven-, Cellebroeder-, Broeder- en Buitenspel. In de loop van de 18de eeuw komt ook de term kwartier in zwang. Aan het hoofd van het regiment stond een kolonel met naast zich twee hoofdofficieren. Deze hoofdofficieren waren tevens lid van het stadsbestuur, in die tijd schepenen en raden geheten. Een compagnie telde veertig manschappen van verschillende rangen en een tamboer en was verdeeld in twee rotten (groepen). Aan het hoofd van een compagnie stond een hopman ofwel kapitein, bijgestaan door een luitenant en een vaandrig, die allen werden benoemd en bevorderd door het stadsbestuur.

Alle niet-officieren werden naar functie en geoefendheid onderscheiden in

bevelhebbers, korporaals, landspassaten, adelborsten en poortgasten. De bevelhebber commandeerde een rot en de korporaal was zijn vervanger, dan volgde de landspassaat en ten slotte de adelborst als laagste in rang van de geoefende mannen. De poortgast was nog niet volledig geoefend en had daarom geen geweer. Zijn taak was het helpen van de adelborsten bij hun wachttaak. De tamboer had als hoofdtaak het alarmeren van de compagnie in geval van nood. Verder zal hij zeker de exercitie van de compagnie hebben ondersteund. Men kon via de rangen opklimmen. Bij het kader zaten dan ook burgers die al meer dan veertig jaar bij het regiment dienden. Het kostte steeds de grootste moeite om het vereiste aantal manschappen te verwerven, daardoor waren de compagnieën meestal slechts op halve sterkte. De wacht bestond uit minimaal zes adelborsten en tien poortgasten, onder leiding van een bevelhebber of korporaal. Per vijf poortgasten werd er één aangewezen als rotmeester. Dat hield in dat men in rustige tijden eens in de zestien dagen wacht had. Omdat het regiment dikwijls onderbezet was, telde een wacht minder personeel, of moest men vaker op wacht. Om zich in hun taak te bekwamen moesten de gewapende burgers natuurlijk oefenen. Dat gebeurde in de periode april tot september en bestond uit exerceren en het hanteren van het geweer. Pas als men voldoende vertrouwd was met het wapen mocht er daadwerkelijk mee worden geschoten. Dit gebeurde aan de landzijde van de stad buiten de stadsmuren.

De betaling

Het oudste in het gemeentearchief aangetroffen stuk van het regiment dateert van 1754, maar vermeldt niets noemenswaardigs. Wel valt het een en ander op te maken uit besluiten van het stadsbestuur. Zo besprak het stadsbestuur op 21 januari 1754 de vele klachten over de financiële bijdragen die van de leden van het regiment bij hun aanstelling of bevordering werden geëist en die nogal per wijk verschilden. De burgers die deel uitmaakten van het Burgerregiment moesten namelijk bij benoeming en bevordering een van de rang afhankelijke bijdrage betalen, het zogenaamde *contribuantsgeld of trommelgeld*. Daarnaast moesten niet ingedeelde burgers naar draagkracht bijdragen in de kosten van het regiment; dit werd eveneens trommelgeld genoemd. Het trommelgeld van de burgers werd door hen rechtstreeks aan de uit hun midden samengestelde compagnie betaald. Deze betalingsregeling hield tientallen jaren stand. Zo kon de compagnie van hopman Harmen Jan Croff rekenen op bijdragen van 45 burgers, variërend van 1 tot 3 gulden. Daaruit valt af te leiden dat er veel

arme burgers waren, want die waren vrijgesteld van betaling van het trommelgeld. De gelden werden door de hopman per compagnie beheerd. Uit het fonds werden het wapenonderhoud en de munitie bekostigd, evenals de verteringen die waren genoten tijdens de dienst en de gezellige bijeenkomsten bij bevorderingen. De adelborsten kregen voor verrichte dienst een kleine vergoeding en waren vrijgesteld van het voor de burgers vastgestelde trommelgeld, onder het mom dat zij in natura bijdroegen aan de rust en veiligheid van de stad. De officieren waren ook vrijgesteld van het reguliere trommelgeld en kregen bovendien een behoorlijke beloning. Bleef aan het eind van het jaar geld over dan werd dat onder de officieren verdeeld. De officiersfuncties werden als een stadsambt beschouwd en voornamelijk vervuld door leden van het stadsbestuur. Op den duur kwamen ook andere burgers daarvoor in aanmerking.

Het trommelgeld afgezet tegen de door de officieren ontvangen royale vergoedingen gaf vaak aanleiding tot ontevredenheid. Het zou nog tot 1784 duren eer men eindelijk gehoor zou vinden bij het stadsbestuur. De gehele financiële regeling werd tegen het licht gehouden en aangepast. Hierbij bleven de zittende, goed betaalde officieren buiten schot. Maar een nieuw benoemde officier ontving in het vervolg evenveel als een adelborst. Hij moest er immers trots op zijn om 'zig aan het hoofd zijner gewapende medeburgers geplaatst te zien en dat hij daar door het voorregt geniet in ordinaire tijden van het waaken bevrijd te zijn [...].' Verder werd vastgesteld welke nieuwe bedragen leden van het Burgerregiment bij bevordering moesten betalen en wie van het regiment daarvan profiteerden. Een burger die als adelborst begon, moest 10 gulden betalen. Werd hij bevorderd tot landspassaat, dan moest hij zowel aan het rot waartoe hij behoorde 4 gulden betalen als aan de officieren. Hetzelfde werd geëist bij bevordering van landspassaat tot korporaal. De volgende bevordering was nogal kostbaar, want als de korporaal opteerde voor bevelhebber van een rot, dan kreeg het rot twintig en de officieren vijftig gulden van de nieuwe bevelhebber. Bovendien waren er nog andere (geldelijke) verplichtingen bij de benoeming van een nieuw gekozen bevelhebber, 'zo zal deze het kruit dat bij de voorstelling gebruikt word, moeten betalen en aan de officieren een glas wijn, pijpen en toebak geven.' Naast beloningen waren er boetes voor overtredingen als onwettige afwezigheid. Deze boetes kwamen ten goede aan de armen van de stad.

Benoemingen

De benoeming van officieren van een compagnie verliep als volgt. In principe

werd de vacante plaats van onderaf opgevuld, mits een geschikt persoon aanwezig was. Deze moest in ieder geval van goed gedrag zijn en bij besluit van het stadsbestuur van 19 mei 1768 ook grootburger. Deze eis werd ook aan de bevelhebbers gesteld. Het was mogelijk dat de vertrekkende zijn plaats verkocht aan een opvolger. In alle gevallen moesten de hoofdofficieren van het regiment en de officieren van de betrokken compagnie met de benoeming instemmen. Het betrof in totaal drie hoofdofficieren en acht hoptieners.

In 1780 kwam er een einde aan de traditie van de aftredende wacht, om zich na het einde van de wacht in alle vroegte naar het huis van de bevorderde of nieuw aangestelde officier van het Burgerregiment te begeven. Daar aangekomen werden als gelukwens enige salvo's afgevuurd. Dat gebruik leidde tot veel klachten, ook omdat leden van de wacht dit op eigen houtje gingen doen. Voor het stadsbestuur genoeg reden om het te verbieden. Wel werd de gewoonte gehandhaafd waarbij adelborsten bij het voorstellen van nieuw benoemde officieren aan de burgemeesters, secretarissen en hoofdofficieren driemaal een salvo afvuurden voor het stadhuis. Eventueel afwezige functionarissen werden na afloop van de plechtigheid geëerd door eenmaal te schieten voor hun woonhuis.

Verplichtingen van de officieren

De officieren van een compagnie moesten zich aan allerlei regels onderwerpen. Als voorbeeld volgt een aantal bepalingen waaraan die van het Cellebroederskwartier, onder leiding van kapitein Jan van 't Oever, zich moesten houden. Op de dag van de benoeming moest de nieuw benoemde officier zijn collega's thuis uitnodigen en het entreegeld overhandigen en daarbij voldoende wijn, pijpen en tabak aanbieden. De officieren werden geacht onderling een goede vriendschap te onderhouden en elkaar regelmatig te gast te vragen. Bij huwelijk en geboorte moest de officier wederom trakteren. Kreeg hij een erfenis van meer dan duizend gulden dan was hij verplicht een anker wijn te schenken. De vergaderingen van de officieren werden gehouden ten huize van de oudste schrijver. Bij een compagnie fungeerden twee officieren als zodanig. Ieder jaar werd een nieuwe benoemd. Eenmaal per jaar waren de officieren van de compagnie verplicht een namenlijst van hun manschappen in te leveren. Die dag heette de 'dag van opschrijving'. Zij moesten zelf zorgen dat hun lijst volledig was. De officier die zonder sjerp of degen verscheen kreeg een boete van zes stuivers. Die boete werd ook opgelegd als de officier na oproep niet bij de compagniescommandant verscheen. De schrijvers moesten de boete noteren, als zij dat

vergaten, werden zij verplicht die zelf te betalen. Werd men betrapt op een leugen, dan volgde een boete van een rijksdaalder. Deze en nog meer bepalingen moesten eenmaal per jaar worden voorgelezen, zodat dit kon strekken tot meerdere vriendschap, want ‘eendragt maakt altijd magt.’

De verdedigingswerken

Naast de regelingen betreffende het personeel moest de stad op gezag van de ‘Raad van Staaten der Vereenigde Nederlanden’ de verdedigingswerken in goede staat houden. Dit onderhoud werd na aanbesteding opgedragen aan plaatselijke aannemers.

Als voorbeeld moge dienen een bestek uit 1774 waarin voor de komende zes jaren nauwkeurig werd omschreven wat de aannemer moest doen aan:

‘de Muuren onder de aarde Bolwerken langs den IJssel;
de Muuren van de Polvertoren en andere Magazijnen;
de Sluis binnen de Stad;
de Corps du Gardes aan de Celle en Broer Poorten;
de nieuwe gemaakte Ruiterstallingen;
de Poorten;
de Bruggen;
de Batterijen;
de Wallen en Borstweeringen;
de Grachten om de Stad.’

Men dacht overal aan, zoals uit artikel 19 blijkt: ‘Alle maanden of zes weken, na het groeizaam weer is, zal de Aannemer de Wallen en Borstweeringen van deeze Werken het gras en ruigte doen afsnijden en alle bulten, molle en muize gaten met platte kloppers wel vast treën en aanslaan, zullende het gras daar van komende, tot profijt hebben.’

Met betrekking tot de zeggenschap over de hoven (stukken grond), binnen de bolwerken was een jaar eerder fikse onenigheid ontstaan tussen de stad en de Raad van State. Het stadsbestuur was van mening dat het zelf kon bepalen wie de hoven mochten gebruiken. Men was dan ook danig verrast dat nu plotseling, na een inspectie van de verdedigingswerken in 1773, een bericht van de Raad van State werd ontvangen, waarin zij aangaf dat dit recht aan haar toekwam. Abraham Vestrinck en Albertus Stephanus Greven, leden van het stadsbestuur, stelden een onderzoek in en deden op 10 augustus 1773 verslag in de vergadering van het stadsbestuur. Zij waren bij hun onderzoek terugggegaan tot het jaar 1672, bekend als het Rampjaar, waarin de Republiek was bezet door een Frans leger. Bijna alle open stukken grond

Portret van Abraham Vestrinck (1717-1793).
J.V. Tischbein, olieverf op doek, 1759
(Collectie Stedelijk Museum Kampen)

waren ongebruikt, met uitzondering van een hof bij de Louwenpoort. In de jaren daarna werden steeds meer stukken grond verhuurd aan welgestelde inwoners, die daar voor eigen gebruik tuinen ofwel hoven aanlegden. In 1773 ging het om twaalf stukken. Onder de vergunninghouders bevonden zich de raadsleden Albertus Stephanus Greven en Pelgrom van Ingen en ondermajoor Jan Hendrik Ridder. De laatste bekleedde een militaire functie, namelijk plaatsvervanger van de grootmajoor van de stad, de militaire vertegenwoordiger van de Raad van State. Niet te verwarren met de commandant van de in Kampen gelegerde troepen, die werd aangeduid als garnizoenscommandant.

De rapporteurs konden bewijzen dat de Raad van State zich nimmer had ingelaten met de open grond tussen de verdedigingswerken. Wel stelden zij vast dat jaren geleden gebruikers van de grond zich tot de Raad van State hadden gewend met het verzoek om bij overlijden van de vergunninghouder het gebruik op hun erven te laten overgaan, zonder daarover het stadsbestuur te informeren. De Raad van State had in meerdere gevallen deze verzoeken ingewilligd. De commissie was echter van mening dat de Raad deze verzoeken onbevoegd had gehonoreerd. Het leek de commissie echter verstandig de zaak niet op de spits te drijven en deze op korte termijn te bespreken met een afvaardiging van de Raad van State. Het advies werd overgenomen en de zaak kon reeds een week later worden besproken, want dan zouden de 'Heeren Gecommitteerden van den Raad van Staten' toch al op bezoek komen. De bijeenkomst vond plaats op 13 augustus 1773 in de benedenkamer van 't Collegie. 't Collegie stond aan de Nieuwe Markt, op de plek waar later een schoolgebouw verrees dat nu in gebruik is bij de Stadsgehoorzaal. Namens de Raad van State waren aanwezig de heren Alstorpius, burgemeester van Groningen en Gilles, thesaurier-generaal van de Republiek. Zij namen kennis van het standpunt van het stadsbestuur en beloofden de zaak voor te

leggen aan de Raad van State. Zij adviseerden de commissie om over enige tijd een afgevaardigde naar Den Haag te laten reizen voor verder overleg. Eind november arriveerde Vestrinck in Den Haag. Het overleg vond plaats ten huize van de heer Gilles. Pas op 21 februari 1774 bracht de commissie verslag uit in de vergadering van het stadsbestuur. Het blijkt dat de zaak door de Raad van State voor advies aan de eigen commissie voor Militaire Zaken was voorgelegd. Volgens Gilles had de Raad van State wel sympathie voor het standpunt van de stad. Het kwam hem verstandig voor de zaak niet hoog te spelen en geen officieel besluit van de Raad van State te eisen, dat zou de zaak alleen maar ernstig vertragen. Het leek hem voldoende elkaar in het vervolg te informeren als er weer stukken grond beschikbaar kwamen. Zo werd stilzwijgend, zonder Haags gezichtsverlies, de unieke bevoegdheid van de stad erkend. De vergadering van het stadsbestuur stelde zich achter het rapport van de eigen commissie en besloot alle gebruikers van de hoven aan te schrijven dat zij, in geval van wijziging van de bestaande overeenkomst, onverschillig met wie gesloten, zich uitsluitend mochten wenden tot het stadsbestuur.

II Het Cadettencorps

De oprichting

Zoals in de inleiding gezegd, mocht de stad in 1766 de in dat jaar meerderjarig geworden stadhouder ontvangen. Het stadsbestuur wilde dit bezoek met de nodige luister omringen. Daarbij hoorde ook militair ceremonieel. Een aantal vooraanstaande burgers vond echter het Burgerregiment niet representatief genoeg en stak de koppen bij elkaar. Onder aanvoering van Gerrit Franciscus baron Bruins bedachten zij een plan om een compagnie op te richten louter bestaande uit jonge mannen die (nog) niet in het Burgerregiment dienden. Op 15 juli 1766 verleende het stadsbestuur goedkeuring aan het verzoek tot oprichting van de compagnie, die Cadettencorps zou worden genoemd. Omdat de aankomst van de prins reeds op 28 augustus zou plaatsvinden moest er haast worden gemaakt. De compagnie zou bestaan uit 72 cadetten en een nog nader vast te stellen aantal officieren. Het stadsbestuur stelde de voormalige rooms-katholieke Buitenkerk, die op dat moment niet werd gebruikt, ter beschikking om de exercities te oefenen. Het plan was om bij aankomst van de stadhouder de compagnie in de buurt van de Venepoort op te stellen en vanaf die plek de prins te begeleiden naar

zijn onderkomen. De poort gaf reizigers vanuit Gelderland toegang tot de stad en stond ongeveer op de plek waar nu de Graafschap, de Bovenhavenstraat en de Lyceumstraat samenkomen. De compagnie zou gedurende het gehele verblijf van de stadhouder ter beschikking staan voor ceremonieel optreden. De eenheid werd uitgerust met sabels en degens. Het stadsbestuur wilde natuurlijk goed voor de dag komen en stemde in met het voorstel. Kennelijk was ook zij van mening dat het Burgerregiment deze op militair vertoon gerichte taak niet naar behoren zou kunnen vervullen.

Bruins was inmiddels aangesteld als commandant in de rang van kapitein. Kort na de oprichting verzocht hij de stadhouder of hij en de officieren tijdens diens verblijf in Kampen hun opwachting zouden mogen maken. Dit werd toegestaan. Kapitein Bruins zou de prins ook mogen toespreken.

Geheel volgens plan werd op 28 augustus de jonge stadhouder buiten de Venepoort door het Cadettencorps opgewacht, waarna zij hem met zijn gevolg begeleidden naar het huis van de heer Jan Gijsbert Reijnder op ten Noort, waar de stadhouder twee dagen zou verblijven. Het was misschien wel de grootste en de fraaiste woning van de stad. Kennelijk vond het stadsbestuur de inrichting iets te sober en werd het interieur uitgebreid met acht spiegels, twintig kandelaars, een glazen kroon en een glazen klok 'ter occasie van de receptie en het logement van Zijne Hoogheid'. Op ten Noort behoorde tot een bekende regentenfamilie en was verwant aan de vorige bewoner, burgemeester Joan Beeldsnijder Steenberg. Na de familie Op ten Noort werd het huis bewoond door J.J. baron Gansneb genaamd Tengnagel. In 1875 werd het huis gesloopt en verrees op die plaats de Burgwalkerk.

Vervolgens werd de stadhouder in het gebouw 't Collegie ontvangen door de Staten van Overijssel, die in de stad waren voor hun reguliere landdag. De Staten van Overijssel kwamen in die tijd bij toerbeurt in Deventer, Kampen of Zwolle bijeen. Toevallig was Kampen nu aan de beurt. In de respectieve vergaderzalen stond altijd een fraaie zetel klaar voor de stadhouder, zo ook in Kampen.

De tweede dag was Willem V de gast van de stad en ontving onder meer de commandant en officieren van het Cadettencorps. Kapitein Bruins sprak de stadhouder toen als volgt toe:

'Doorlugtigste Vorst

De Officieren van de Compagnie Cadets nemen de Vrijheid hunne Opwachtinge bij U; Doorlugtige Hoogheid te maaken en de Selve in dese Stad te verwelkommen. In de Vreugde, die de geheele burgerij desen dag gevoelt met de blijde aankomst van U; D.H. neemt de selve niet alleen

grootelijks deel, maar in het bijzonder is hunner Vreugde groot over de sonderlinge eer die sij hebben moogen genieten van U; D.H. te versellen, een geluk, dat sij hoopen dat hun van U; D.H. gedurende des Selfs verblijf alhier sal worden vergunt, dan sal hun aller begeerte en oogmerk waartoe zij deese Compagnie hebben opgerigt, vervult weesen. Het sij ons gepermitteert Doorlugtste Vorst dat wij onse persoonen en deese geheele Compagnie in de Hoogste Gunst en Protectie van U; D.H. aanbeveelen.'

De exercitiecommando's die men gebruikte vanaf de ontvangst van de stadhouder bij de Venepoort tot aan de aankomst bij het huis van Op ten Noort werden vooraf vastgelegd. Het zijn 52 bevelen waarvan een aantal nog bekend in de oren klinkt, zoals: 'Compagnie geeft agt' en 'Presenteert 't geweer' of minder bekend 'Trekt zijt 't geweer' en 'Compagnie marsch.' Bij het commando 'Compagnie links aen' is de volgende omschrijving gegeven: 'Alles draait de koppen lings, behalven de vleugellieden van de linker vleugels en

Stadhouderszetel, vermoedelijk midden 18de eeuw. De zetel stond opgesteld in de vergaderruimte van de Staten van Overijssel aan de Nieuwe Markt. (Collectie Stedelijk Museum Kampen)

schuiften links tot commandeert word: Regt uijt, alles draait de hoofden weder regs, de compagnie difileert in order voorbij zijn Hoogheid en de officiers salueeren.' Op deze wijze waren alle bevelen vastgelegd.

Het bezoek werd afgesloten met een oefening van de in de stad gelegerde militie van het Staatse leger op de Greente. Daar werd een 'opgemaakte Schanse verdedigd maar ook overwonnen.' Als dank voor de bewezen ceremoniële diensten schonk de stadhouder het Cadettencorps een vaandel. Omdat er onvoldoende tijd was geweest om het vaandel te maken, werd een oud exemplaar overhandigd. De stadhouder zegde toe dat het over enige tijd zou worden vervangen door een nieuw vaandel.

Kort na het bezoek verzochten de officieren het stadsbestuur het Cadettencorps in stand te houden. Zij verwezen daarbij naar de dankwoorden die

de stadhouder tijdens de ontvangst van de officieren had gesproken. Het stadsbestuur besloot het korps naast het Burgerregiment te laten voortbestaan. Het aantal officieren werd vastgesteld op dertien en er waren 72 cadetten, zo genoemd omdat het jonge, nog niet volleeerde manschappen waren.

Uit de oprichtingsakte blijkt verder dat de leden van het Cadettencorps ongehuwd moesten zijn, al werden er meteen uitzonderingen gemaakt. Gehuwde cadetten mochten blijven tot en met de feestelijke uitreiking van het door de prins beloofde vaandel. Daarna moesten ze absoluut worden ontslagen. Dat gold niet voor hen die tevens muzikant waren, want het was moeilijk om muzikanten te vinden. Ook vond men het onjuist de officieren na hun huwelijk te ontslaan. Die categorie had kosten gemaakt om te mogen toetreden en hun ervaring kon node worden gemist. Uit de naamlijsten valt op te maken dat de officieren en de cadetten uit de kringen van de gegoede burgerij of de notabelen kwamen. Het is dan ook niet vreemd dat zij neerkeken op de compagnieën van het Burgerregiment.

Verder werd bepaald dat ieder jaar op 28 augustus, ter herinnering aan het bezoek van de vorst in 1766, het Cadettencorps zich aan het gemeentebestuur moest presenteren. Dit zou moeten plaatsvinden voor het raadhuis, waar het door de stadhouder geschonken vaandel, dat in het raadhuis werd bewaard, zou intreden. Vervolgens zou het Cadettencorps naar de Nieuwe Markt marcheren om daar voor het gemeentebestuur te defileren. Bij die gelegenheid moest de lijst met namen van de cadetten worden overhandigd en werden de nieuw benoemde officieren voorgesteld.

Het uniform

Het uniform bestond uit een zwarte hoed met oranje kokarde, een donkerblauwe rok (jas), een zwarte broek, witte kousen en handschoenen, leren schoenen, een zwarte zijden halsdoek en een degen met oranje lint. Onder de rok droegen de officieren een rood kamizool (vest). Die van de cadetten was zwart. De officieren hadden hun hoed met goudgalon versierd en moesten er voor zorgen dat hun pruik of haar in een niet te lange staart was samengebonden en gepoederd.

De betaling

Aangezien het lidmaatschap van het Cadettencorps als een eer moest worden beschouwd, werden de cadetten niet betaald. Wel ontvingen zij bij verschillende gelegenheden rookwaar. Alleen de twee tamboers en de twee pijpers

werden betaald. Zij ontvingen jaarlijks 3 gouden dukaten. De officieren moesten jaarlijks een bijdrage leveren die voor een brigadier 4 gulden bedroeg en voor een kapitein opliep tot 20 gulden. Bij promotie moest er ook worden betaald. Werd men kapitein dan kostte dat 20 gulden. Werd een cadet tot brigadier bevorderd, dan werd 30 gulden verlangd.

Uit jaarrekeningen valt op te maken dat het korps moest rondkomen van ongeveer 325 gulden, afkomstig van de stad en de officieren. De belangrijkste uitgaven waren die voor wijn, bier, tabak en pijpen en het traktement voor de vier muzikanten. Ieder jaar werd zonder schuld afgesloten. Van het stadsbestuur werd verwacht dat deze jaarlijks een som geld ter beschikking stelde om het materiaal van het korps te onderhouden. Men vond het niet redelijk de officieren daarvoor te laten opdraaien.

De taak

Uit verdere bepalingen blijkt dat het korps niet alleen bestemd was voor ceremonieel optreden, maar net als de compagnieën van het Burgerregiment taken kreeg toegewezen. Zo moesten de officieren en cadetten zich bij brand of andere calamiteiten verzamelen op de Plantage om daar nadere bevelen af te wachten. Dat betekende natuurlijk dat zij zich moesten oefenen in het optreden als brandweerman. Het Cadettencorps was echter vrijgesteld van de dienst van burgerwacht.

Een nieuw vaandel

Hoewel men met veel enthousiasme het Cadettencorps had opgericht, bleek al snel dat de animo na het bezoek van de stadhouder in 1766 afnam. Drie jaar later veranderde dat op slag. Op 3 juli 1769 werd kolonel Van Wilcke, generaal-adjutant van de stadhouder, op het stadhuis ontvangen. Hij deelde het stadsbestuur mee dat de vorst het indertijd beloofde vaandel aan het Cadettencorps wilde laten uitreiken, ter vervanging van het in 1766 geschonken oude exemplaar.

Ter voorbereiding daarvan werd op 16 augustus 1769 een deputatie van vier officieren op 't Loo ontvangen. Zij bedankten de stadhouder voor diens geste en beloofden hem dat het Cadettencorps zou doorgaan met de jaarlijkse parade op 28 augustus. Twaalf dagen later werd het vaandel door kolonel Van Wilcke uitgereikt op de Nieuwe Markt tijdens de traditionele parade in tegenwoordigheid van de President Burgemeester. Het vaandeldoek is van wit satijn met daarop aan de ene zijde geborduurd het wapen van de prins en het opschrift 'Donum Wilhelm, Principis Arausionensis et Nassa-

Het door stadhouder Willem V in 1769 aan het Cadettencorps geschonken vaandel.
(Collectie Stedelijk Museum Kampen)

vii.' (Geschenk van Willem V, Prins van Oranje Nassau). Op de andere kant is een officier van het Cadettencorps afgebeeld en de woorden 'Praemium Vigilantae' (Beloning voor Waakzaamheid). Bij de vaandeluitreiking begon de burgermeester zijn toespraak als volgt: 'Manhafte Hopman, Edelmoedige Heeren Officieren, Noemenswaardige Camper Jongelingen Uytmakende het Manhafte Cadetten Corps van deze Stadt.' Daarna volgde de rest van de toespraak.

Het stadsbestuur had naar aanleiding van die gebeurtenis en op verzoek van het Cadettencorps de graveur Jean George Holtzey te Amsterdam opdracht gegeven een stempel voor een medaille te graveren, met daarop een afbeelding van de stadhouder, waarvoor een door architect Heinsius beschikbaar gesteld portret als voorbeeld had gediend. In mei 1770 was het stempel gereed. Er werden vervolgens twee gouden en 112 zilveren medailles besteld. De zilveren werden aan alle leden van het Cadettencorps uitgereikt en aan het stadsbestuur en zij die bij de vaandeluitreiking hun diensten hadden verleend. Eén gouden medaille was natuurlijk voor de stadhouder, de andere

was voor Lodewijk hertog van Brunswijk. De hertog was veldmaarschalk van de Staatse troepen en gouverneur van 's-Hertogenbosch en had bemiddeld bij het bezoek van de jonge prins aan de stad en de latere vaandeluitreiking. Er volgde nog een nabestelling van 19 stuks, voornamelijk voor de officieren en cadetten die na de vaandeluitreiking het Cadettencorps hadden verlaten. Toen de rekening was opgemaakt, bleek dat het de stad 640 gulden had gekost.

Een nieuwe start

Deze plechtigheid was het startsein om het Cadettencorps nieuw leven in te blazen en op voet van gelijkheid met het Burgerregiment te brengen. Door het stadsbestuur was reeds op 10 augustus 1769 een nieuw 'Reglement voor de compagnie van Jongelieden ofte cadets' vastgesteld, dat in grote lijn hetzelfde was als het reglement van 1766. Wel werd de jaarlijkse bijdrage van het stadsbestuur gesteld op 200 'Carolus guldens', op voorwaarde dat het Cadettencorps op dezelfde wijze zou worden geoefend en ingezet als de compagnieën van het Burgerregiment. De verplichte bijdragen van de officieren waren de enige bron van inkomsten. Hun aantal werd van dertien op tien gebracht en ze werden evenals de officieren van het Burgerregiment beëdigd. Tot hen behoorden kapitein Jan Bruins, kapitein-luitenant Joan Cramer, de luitenants Arnoldus Lambertus De Mist en Focco Willem Stennekes, en de vaandrigs Gerrit Willem Kloecke en Assuerus Strochel. Daarnaast waren er nog vier brigadiers die als officier werden aangemerkt. Het korps telde verder 72 cadetten, twee tamboers en twee pijpers. In het reglement stond onder meer dat uitsluitend 'ongetrouwde bequame personen' deel mochten uitmaken van het Cadettencorps. Zij die inmiddels gehuwd waren, mochten in functie blijven tot en met de jaarlijkse traditionele vaandeluitreiking op 28 augustus, maar moesten onmiddellijk na de plechtigheid plaatsmaken voor ongehuwde jongemannen. Omdat de leden van het Cadettencorps nu formeel hun steentje bijdroegen aan de veiligheid in en de beveiliging van de stad waren ze vrijgesteld van de verplichtingen van het Burgerregiment. Evenmin hoefde er 'contribuantsgeld' aan het Burgerregiment te worden betaald. In geval van brand en ander onheil moest het Cadettencorps op de Plantage verzamelen.

De werving van voldoende ongehuwde manschappen verliep moeizaam. In februari 1770 verzocht kapitein-luitenant Joan Cramer aan het stadsbestuur om ook gehuwde jongemannen te mogen aannemen, omdat hij voorzag dat hij niet meer naar behoren aan alle taken zou kunnen voldoen.

Het stadsbestuur nam het voorstel aan en gaf tegelijkertijd toestemming om iets meer dan 72 cadetten aan te houden.

Op 2 augustus 1770 verliet kapitein Bruins het Cadettencorps en werd opgevolgd door zijn plaatsvervanger kapitein-luitenant Joan Cramer. Diens plaats werd vervolgens ingenomen door kapitein-luitenant Johan Lemker van Breda.

De officieren beseften dat actief dienende leden van het Cadettencorps konden overlijden. Men kreeg toestemming om bij de begrafenis op te treden, mits de familie daarom had verzocht. 12 cadetten zouden dan als dragers fungeren, de rest zou de kist volgen. De overledene was gekleed in uniform. Als het een officier betrof, traden vier collega's op als slippendragers.

De oefeningen

In 1771 vond de leiding van het Cadettencorps het noodzakelijk dat de cadetten, evenals de schutters van het Burgerregiment, geweren zouden krijgen. Officieren waren in die tijd niet met een vuurwapen uitgerust, maar met een sabel of soortgelijk wapen. Het stadsbestuur verstrekke 1000 gulden om 80 'snaphaenen' met bajonetten aan te schaffen. Om te verzekeren dat men zorgvuldig met de nieuwe wapens zou omgaan, werd in maart 1772 op voorstel van de officieren door het stadsbestuur bepaald dat de cadetten eens per twee maanden met volledige bewapening in de Buitenkerk dienden te verschijnen om de wapens te laten inspecteren, zonodig te repareren en vervolgens te exerceren. In de winter gebeurde dat op dinsdag en in de rest van het jaar op zondagmiddag na de plaatselijke kerkdiensten. De wens van de officieren om de cadetten permanent in het bezit te stellen van vier scherpe patronen in zwart papier en vier patronen buskruit in wit papier werd resoluut van de hand gewezen en ten strengste verboden. Dat risico wilde het stadsbestuur niet nemen.

Ook voor het Cadettencorps was het nu noodzakelijk dat de leden zich oefenden in het gebruik van het geweer. Daarbij had men over gebrek aan belangstelling niet te klagen, maar dat was ook wel eens hinderlijk. Aan het stadsbestuur werd gevraagd om maatregelen te treffen waardoor de burgerij tijdens de exercities op afstand zou worden gehouden. Dat gold natuurlijk ook voor de inmiddels traditionele ceremonie van 28 augustus, als het Cadettencorps met vaandel door de stad trok. Na overleg met de garioenscommandant kreeg het stadsbestuur op die dag twaalf ruiters onder leiding van een wachtmeester ter beschikking om op de Nieuwe Markt en voor het stadhuis het volk in bedwang te houden. Daarnaast

kreeg de garnizoenscommandant het verzoek om een officier op de hoofdwacht te plaatsen die er voor moest zorgen dat de wacht aantrad om de voorgeschreven eerbewijzen aan het vaandel te betonen.

Op de avond voorafgaande aan die jaarlijkse plechtigheid werden de cadetten uitbetaald in de Latijnse School – het gebouw met trap op de hoek van de Nieuwe Markt en Buiten Nieuwstraat. Dat hield in dat zij tabak en pijpen kregen onder het genot van wijn en bier. Het is veelzeggend dat de garnizoenscommandant werd gevraagd die avond patrouilles uit te zenden, maar deze moesten wel terughoudend optreden. Zoals toen gebruikelijk bij allerlei evenementen werd de ‘klockenist’ gelast om tijdens de mars door de stad op de beiaard van de Nieuwe Toren te spelen.

In de jaren die volgden, gebeurden er geen vermeldenswaardige zaken. Af en toe moesten er nieuwe officieren worden benoemd of werd een cadet op diens verzoek ontslagen. Men begon te merken dat de animo om te oefenen afnam. Er werd bepaald dat een officier bij onwettige afwezigheid een boete kreeg van 12 stuivers en een cadet een boete van 6 stuivers. Het is tekenend dat voor de parade van 28 augustus 1778 op de ‘Rangeer Lijst’ twee brigadiers en 21 cadetten ontbreken. Men beschikte die dag gelukkig wel over de vereiste twee tamboers en twee pijpers. Waarschijnlijk is de goede betaling van de vier muzikanten de reden dat die functies altijd bezet waren. Hun jaarlijkse beloning was inmiddels iets verhoogd, en bedroeg nu 15 gulden en 15 stuiver per man. Ondanks het opheffen van de verplichte status van ongehuwde was het trouwen van cadetten waarschijnlijk de belangrijkste reden van de voortdurende tekorten. Hoewel zij bij vrijwillig vertrek wel verplicht konden worden om tot het Burgerregiment toe te treden, was dat kennelijk geen bezwaar om toch ontslag te vragen.

In datzelfde jaar verzochten de hoofdofficieren van het Burgerregiment om cadetten die het korps hadden verlaten en daarbij een bepaalde som geld hadden betaald, vrij te stellen van verdere dienst bij een compagnie van het Burgerregiment. Waarschijnlijk had men meer behoefte aan geld dan aan manschappen. Het stadsbestuur wees het verzoek af: men vond het zonde om goed geofende cadetten niet in te delen als adelborst bij het Burgerregiment. Wel werden zij in principe in dezelfde rang en functie benoemd die zij bij het Cadettencorps hadden vervuld.

De opheffing

Toch bleef het personeelsprobleem de gemoederen bezighouden. Zowel het Burgerregiment als het Cadettencorps konden hun gewenste sterktes niet

halen. In juli 1782 was slechts één van de zes officiersfuncties vervuld en van de vier brigadiers ontbraken er drie. De overgeblevenen waren luitenant Herman Valck en brigadier Herman de Vries. Op 26 augustus 1782 besloot het gemeentebestuur noodgedwongen het Cadettencorps te ontbinden. De cadetten werden verplicht om in dienst te treden bij het Burgerregiment. Overeenkomstig een besluit van het stadsbestuur uit 1778 gold dat niet voor hen die langer dan tien jaar hadden gediend. Het vaandel werd, in afwachting van betere tijden, door het stadsbestuur overgenomen en in het raadhuis opgeborgen, alwaar ook de matrijzen van de medaille van 1769 en de overgebleven medailles werden bewaard. Het vaandel, het stempel en een zilveren medaille zijn in het bezit van het Stedelijk Museum. Van het vaandel is alleen de zijde met het prinselijk wapen bewaard gebleven. Het beheer over de geweren, munitie en patroontassen werd opgedragen aan de gewezen luitenant Herman Valck. Dat was voor korte tijd, want begin 1784 vroegen de gezamenlijke hoplieden van het Burgerregiment aan het stadsbestuur of het regiment er de beschikking over kon krijgen. Op 17 april van dat jaar stemde het stadsbestuur in met dat verzoek. Vier weken later droeg Valck 80 geweren met bijbehorende bajonetten en 71 patroontassen over aan de hoplieden van het Burgerregiment.

De aanleiding tot het verzoek moet gezocht worden in de onzekerheid en onrust die zich in 1784 hadden meester gemaakt van de Republiek. Dat jaar was de Vierde Engelse oorlog geëindigd in een overwinning van de Engelsen. Dit had het vertrek van de hertog van Brunswijk, de bevelhebber van het Staatse leger en de belangrijkste adviseur van stadhouder Willem V, tot gevolg. Het was gedaan met de rust in de Republiek. De patriotten en de aanhangers van het huis van Oranje zouden steeds meer naar buiten treden, ook in Kampen.

Bronnen

Gemeentearchief Kampen

Het Oud-Archief: 39 t/m 42, 49, 50, 69 t/m 71, 154 t/m 160, 184, 185, 205 t/m 208, 230, 231, 2354, 2356.

Het Nieuw-Archief: Hoofdstuk VI.

C.H. van Fenema, 'Vorstelijk bezoek aan Kampen', *Kamper Almanak* 1930, 174-181.

H.J. Moerman, 'Oude gebouwen in Kampen', *Kamper Almanak* 1950-1951, 148-172.